

DİVAN ŞİİRİNDE DÂRİYE DÂRİYE ON DIVAN POETRY

MURAT ÖZTÜRK

Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü
Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Education, Department of Turkish Language and
Literature Education

muratozturk8@gmail.com

 0000-0001-8830-9587

HASRETNUR KÖSE ÜNAL

Bağımsız Araştırmacı, Bilim Uzmanı

hasretnur_kose@hotmail.com

 0000-0003-4330-2116

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-11, Aralık December 2025 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 12.11.2025
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 26.12.2025
Sayfa-*Pages*: 151-168.

Atıf/Citation: Öztürk, Murat; KÖSE ÜNAL, Hasretnur, (2025), “Divan Şiirinde Dâriye” *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 6/2: 151-168.

DİVAN ŞİİRİNDE DÂRİYE*

Murat ÖZTÜRK
Hasretnur KÖSE ÜNAL

Özet

Dâriyeler klasik Türk şiirinde mimari yapıların inşası veya tamiri sebebiyle yazılan şiirlerin genel adıdır. Şairler bir yandan bina ve unsurlarını genellikle abartılı teşbih ve ifadelerle tasvir eder diğer yandan banilere methiye düzüp dua ederler. Tür üzerine daha önceden etraflı çalışma yapılmamış olması ve nakledilen bilgilerin genellikle tekrardan ibaret olup geniş inceleme sonuçlarına dayanmaması bu çalışmanın hazırlanma gerekçesini oluşturmuştur. Çalışmayla lerin tür bakımından divan şiiri içindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yine dâriyelerin yazılış sebepleriyle, şekil ve içerik özellikleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışma kapsamında incelenen altmış divandan elde edilen verilerden hareketle şiirlerin yüzyıllar içindeki yazılış sıklığı, hangi nazım şekilleriyle yazıldığı ve ne tür binalar için kaleme alındıkları üzerinde durulmuştur. Mimari eserlerin şiirdeki tasvirî özelliklerinin yanı sıra, şiir mimari ve iktidar ilişkisinin edebiyata yansımaları örneklendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dâriye, mimarî, edebî tür, iktidar, divan şiiri.

DÂRİYE ON DIVAN POETRY

Abstract

Dariyes are the general name given to poems written in classical Turkish poetry on the occasion of the construction or repair of architectural structures. Poets describe the buildings and their elements using often exaggerated similes and expressions, while also praising the patrons and offering prayers. The lack of previous comprehensive studies on the genre and the fact that the information conveyed is generally repetitive and not based on extensive research findings constitute the rationale for this study. This study attempts to determine the place of dâriyes within divan poetry in terms of genre. It also attempts to provide information about the reasons for writing dâriyes and their formal and content characteristics. Within this framework, based on the data obtained from the sixty divans examined in the study, the frequency of writing the poems over the centuries, the poetic forms in which they were written, and the types of buildings for which they were penned are discussed. In addition to the descriptive and figurative characteristics of architectural works in poetry, examples of the reflection of the relationship between architecture and power in literature are attempted.

Key Words: Dâriye, architecture, literary genre, power, divan poetry.

Giriş

Klasik Türk şiirinde tür meselesi edebiyatın diğer sahaları gibi sınırları tam olarak çizilmiş ve belirlenmeleri kesinleşmiş bir konu değildir. Türlerle ilgili her bakımdan “efradını cami ağyarını mâni” bir tasnif de henüz yapılamamıştır. Bunda edebî türlerin hangi sorular ve tanımlar etrafında belirlenmesi gerektiğine dair uzlaşının yokluğu ve edebiyata yüklenen anlam ve estetik beklenti farklılıklarının da etkisi vardır. Mustafa İsen (2012: 251), “Şekil ve tür sorunu Türk edebiyatının tartışmalı alanlarından biridir. Bu sorun en çok eski Türk edebiyatında

* Bu çalışma Van YYÜ’de 2022 yılında Prof. Dr. Murat ÖZTÜRK danışmanlığında Hasretnur KÖSE ÜNAL tarafından yapılan “Divan Şiirinde Dâriye” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

çözülmüş gibi görünmekle birlikte burada da hâlâ halledilmesi gereken epeyce mesele vardır.” der. Zira edebî türlerin bir kısmı tür çeşitliliğine örnek olabilecek nitelik arz eder. Yine benzer içerikteki metinlerin hangi tür kapsamına alınması gerektiği ile ilgili netliğin bulunmaması da sorun olarak durmaktadır. Meselenin açıklığa kavuşmamasında klasik Türk edebiyatı sahasında her geçen gün yeni metinlerin varlığının tespit edilmesi ve bütüncül değerlendirmeleri içeren çalışmaların istenen nicelik ve niteliğe ulaşamamasının da etkisi vardır. Klasik Türk edebiyatı literatürü gözden geçirildiğinde türler konusunu ele alan kitapların çoğunda bazı adlandırmalara tür meselesi kapsamında yer verilmediği, bazı tür isimlerinin ise kaynakların sadece bir kısmında yer aldığı dikkat çeker. Örneğin tebriknâme, sıhhatnâme, kudümiye, dâriye, tehniyetnâme, mahlasnâme, hecrnâme/firkatnâme, afnâme gibi türlerle ilgili bilgiye pek rastlanmaz. Son yıllarda söz konusu türlerle ilgili bazı makaleler, tezler ve kitaplar yazılmış; ancak bu çalışmaların verileri henüz türle ilgili kitaplarda yeterince yer bulmamıştır. Tür meselesine dair soruların cevabını bulması ve daha sıhhatli değerlendirmelerin yapılması için konuyla ilgili çalışmaların zenginleşmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada üzerinde pek durulmamış türlerden biri olan dâriye konusu asırlar içindeki seyri ve metin örnekleri dikkate alınarak işlenmiş, tür çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Çalışmada XV. asırdan başlamak üzere her asırdan on şairin; XVIII. asırdan ise-Lale Devri’ndeki yapılaşma çabaları, mahallileşme akımının etkisi ve kıta nazım şeklinin revaç bulması sebebiyle-20; toplamda 60 şairin divanına yer verilmiştir. Divanlar belirlenirken şairlerinin tanınmışlığı ve imar faaliyetlerinin merkezi olan İstanbul’la ilişkileri tercih sebepleri arasında yer almıştır. İncelenen divanlar, şairleri ve yüzyılları aşağıdaki tabloda listelenmiştir. (-) işaretli şairlerin divanlarında dâriye türüne rastlanmamıştır. Şehrengiz, beldenâme, seyahatnâme gibi divan dışındaki mesneviler ve müstakil eserler çalışma kapsamına alınmamıştır. Divanlarda adları en çok geçen mimari eserlerin tür kapsamında genel özelliklerine, şairlerce yapılan tasvirlerine ve konuya örnek teşkil edecek bir veya birkaç beyte yer verilmiştir.

Tablo-I: Dâriye Türü Açısından Divanları Taranan Şairler Listesi

15.yy	16.yy	17.yy	18.yy	18.yy	19.yy
Necafî Bey	Hayalî Bey (-)	Cevrî	Nedîm	Koca Râgıp Paşa	Enderunlu Vâsıf
Ahmed Paşa	Cinânî	Nef’î	Şeyh Gâlip	Haşmet	Eşref Paşa
Karamanlı Nizamî	Vusulî	Ne’izâde Atâyî	Kâmî	Dürrî Ahmed Efendi	Şeref Hanım
Eşrefoğlu Rumî (-)	Bâkî	Nailî-i Kadîm	Sünbülzâde Vehbî	Fıtnat Hanım	Leylâ Hanım
Tacizâde Cafer Çelebi	Kara Fazlî (-)	Nâbî	Münif	Râşid	Keçecizâde İzzet Molla
Dede Ömer Ruşenî (-)	Mostarlı Hasan Ziyâî	Hâletî	Yahya Nazîm	Nevres-i Kadîm	Osman Şems
Cemalî	Revanî (-)	Süheylî	Enderunlu Fâzıl	Sâkîb Dede	Leskofçalı Gâlip

Mesihî (-)	Emrî	Şeyhülislam Yahyâ	Seyyid Vehbî	Nahifî	Meşhûrî
Şeyhî	Taşlıcalı Yahyâ	Bosnalı Âsım	Arpaemini zâde Sâmî	Neylî	Numan Mâhir
Leâlî	Celilî (-)	Neşatî	Nâşid	Hâzık	Bursalı İffet

I. Tanım, Tespit ve Genel Özellikler Bakımından Dâriye Türü

Dâriye Farsça “dâr” kelimesine Arapça “iye/iyye” ekinin eklenmesiyle oluşturulmuş bir isimdir. Klasik Türk şiirinde mekâna ve patrona bağlı olarak yazılan türlerden biridir. Dâriye kelimesi Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Lugat’inde (2010: 411) “Dâriyye: divan şâirlerinin, büyüklerin yaptırdığı evlere dâir yazdıkları manzûme” şeklinde tanımlanır. Metin Akkuş (2007: 56-57) ise dâriyenin tanımını daha kapsamlı ele almıştır: “*Kelime anlamı olarak, ev anlamına gelen Farsça dar kelimesi, Arapça aidiyet eki alarak evle ilgili, eve ait anlamındadır. Edebiyatta, saray, köşk ve yalı gibi, devlet büyüklerinin yaptırdığı sanatlı yapıların tasvir edildiği şiirin adıdır. Tespit edilmiş örneğine az rastlanan dâriyeler genel olarak kaside nazım şekliyle yazılmışlardır.*”

İskender Pala (2015: 107) ise dâriyeyi şu şekilde tanımlamıştır. “*Divân şiirinde dâr (ev) ile ilgili olarak yazılan kasidelerin genel adıdır. Bazı divân şâirlerinin özellikle câize amacıyla en küçük fırsatları bile değerlendirici bir tutum izlemeleri sonucunda ortaya çıkan türlerden birisidir. Örneklerine pek az rastlanan dâriyeler, yeni yaptırılan köşk, saray, yalı vs. binâlar için kaleme alınır ve o binâyı över nitelik taşır. Söz arasında fırsatını bulan şâir, binâ tasvirini bırakıp binâyı yaptıranın övgüsüne geçer ve amacına yaklaşır.*”.

Cemal Kurnaz (1993: 482- 483) da dâriye türünü: “*Divan edebiyatında evle ilgili şiirler ve özellikle devlet büyüklerinin yaptırdığı köşklere öven kasidelerin nesib bölümlerine “dâriyye” adı verilmiştir.*” şeklinde tarif etmiş başka da bir bilgi aktarmamıştır. Mehmet Aça ve arkadaşları (Aça vd. 2009), Mustafa İsen vd. (2012), Muhsin Macit ve Uğur Soldan (2008) ve Rıdvan Canım (2011) klasik Türk edebiyatı ve edebî türlere dair yazdıkları kitaplarda dâriyelere yer vermemişlerdir.

Yukarıdaki tanım ve değerlendirmelerde dâriye için kaside nazım şekliyle yazılan ve örneğine az rastlanan tür değerlendirmesi dikkat çekmektedir. Yaptığımız çalışmada dâriyelerin şiir tarihimizde hemen her asırda yazıldığı ve sonraki asırlarda gittikçe revaç bulduğu anlaşılmıştır. Bu değerlendirmelerde eksik hususlardan biri de türün neredeyse kaside nazım şekliyle sınırlandırılmasıdır. Oysaki incelediğimiz altmış divandan elde edilen bulgularda kaside nazım şekliyle yazılan dâriyelerin toplam dâriye sayısına oranı sadece yüzde 10 kadardır. Yukarıdaki değerlendirmelerde yer alan “örneklerine pek az rastlanan türlerdendir” ifadesi de eksiktir. Bizim sadece altmış divandan hareketle yaptığımız çalışmada türe dair örnek sayısı 640 olarak tespit edilmiştir.

Dâriyeler için dar (ev) kelimesinden dolayı bu isim verilmişse de esasen ev veya köşk, kasır vs için yazılan dâriyelerin sayısı genel olarak mimari yapıların tamamı için yazılan dâriyelere nispetle hayli sınırlıdır. Dâriyelerin evden (hane) başka saray, cami, tekke, medrese, kütüphane, türbe, kale, imaret, kervansaray, çeşme, şadırvan, mahkeme, kışla, han, tophane, dökümhane gibi yapılar için yazıldığı görülür. Bu yönüyle isimlendirmenin çok da kapsayıcı olmadığı düşünülebilir. Bununla beraber bu yapıların insanların türlü ihtiyaçlarının karşılandığı,

geçici veya daimî olarak buldukları yerler olduğu dikkate alındığında isimlendirmenin kuşatıcı sayılabileceği ifade edilebilir. Yine de yukarıda Pala ve Kurnaz'ın tanımlamalarının bu tespite göre eksik kaldığı anlaşılmaktadır.

Dâriyelerin bir kısmında bahsi edilen mimari eserle ilgili tasvir ve tavsifata rastlanmayabilir. Özellikle kıt'a nazım şeklinde (kebire değil) yazılan dâriyelerde şair iki veya üç mısrada kısaca binanın mahiyetinden bahsedip son mısrada tarih düşürür. Şiirin bu yönüyle geniş betimlemeler içermesi beklenemez. Tek beyitten oluşup sadece ebcetle tarih düşürülen beyitler de böyledir.

Klasik Türk şiirinin teşekkül dönemlerinden itibaren örnekleri görülen dâriyeler devletin gücü ve artan imar faaliyetleri bağlamında zenginleşip yaygınlaşmıştır. Yukarıda İskender Pala'dan yapılan alıntıda “*Bazı divân şairlerinin özellikle câize amacıyla en küçük fırsatları bile değerlendirici bir tutum izlemeleri sonucunda ortaya çıkan türlerden birisidir.*” ifadesine yer verilmişti. Dâriyenin tamamen bu çerçevede ortaya çıktığını iddia etmek kanaatimizce büsbütün doğru değildir. Diğer türler gibi dâriyelerde de memduh-meddah (şair-patron) ilişkisinden bahsedilebilir. Şairlerin hamileriyle maddi kaynaklı ilişki kurma amaçları için dâriyeleri araç kılmalarının örnekleri de hayli fazladır. Esasen klasik Türk şiirinde türlerin büyük çoğunluğunun patron merkezli olduğu, şairin sanatına dair takdir alma ve devamlılık sağlamak üzere şiir yazdığı, haminin de böylece propagandasının yapılmasından ve sanat koruyucusu sıfatıyla anılmasından memnun olarak şaire destek verdiği bilinir. Bununla beraber şairlerin bazı dâriyeleri yazarken memduh adına yer vermedikleri, özellikle cami veya türbelerle ilgili dâriyelerde dini heyecanları veya tarikat mensubiyetleri sebebiyle şiirler yazdıkları tespiti yapılabilir. Yine bir şairin köprü, imaret gibi bazı hayır ve hizmet esaslı binaların yaptırılmasından gerçekten mutluluk duyup baniye dua etmesi de mümkündür. Konuyla ilgili olarak divan şiirinde Ayasofya gibi camilere sırf hayranlıktan ötürü şiirler yazıldığı da vakidir (Çalka 2021). Çalışma sınırlarımız dışında kalan Şâh u Gedâ ve Hevesnâme gibi mesnevilerde de Ayasofya ve diğer bazı camilerin azametine duyulan hayranlıktan dolayı beyitler kaleme alındığı da sabittir (Aydemir-Aydemir 2021). Yine III. Selim'in baruthane yapımıyla ilgili olarak bazı şairlerin tarih düşürmek üzere şiir yazmalarını emretmesi de Pala'nın, şiirin üretim süreciyle ilgili iddiasının tam tersine işaret eder. Bundan başka Mostarlı Ziyâî, Cinânî ve Nâbî kendi evleri için dâriyeler yazarak türün görece farklı örneklerini kaleme almışlardır.

Elde ettiğimiz bulgularla, türe dair çalışmalardan alıntıladığımız ifadeler arasındaki ciddi farklılıklar esasen çalışmamızın başlangıcında tür meselesiyle ilgili olarak ifade ettiğimiz hususları destekleyici mahiyettedir. Demek oluyor ki tek tek türlerle ilgili çalışmaların sayısı arttıkça kapsamlı tür çalışmalarındaki bilgi ve değerlendirmeler de daha doyurucu ve sıhhatli olacaktır.

Bütün bu bilgi ve tespitlerden sonra denilebilir ki dâriyeler bir yapının tamir veya inşasından duyulan memnuniyeti dile getirmek, yapının türlü özelliklerini vafsetmek, bânisini övmek ve ona dua etmek, yine yapının inşa veya tamir tarihini ebcetle tarih düşürerek ölümsüzleştirmek amacıyla genellikle tebriknâme ve teşekkürnâme kastında ve methiye tarzında kaleme alınan edebî türlerdir. Bu şiirler hem belirli bir devrin hâkim edebî anlayışını yansıtmak hem de mimari eserler ve çeşitli özellikleri hakkında bilgi vermek ve böylece mimarinin şiirde karşılık bulmasını açıklamak açısından kıymet taşımaktadırlar.

II. Dâriyelerin Şekil ve İçerik Özellikleri

II.I. Şekil Özellikleri

Çalışmamızda taranan divanlar dâriye türü açısından incelendiğinde tespiti yapılan 640 dâriye örneğinden 561'inin kıta ve kıta-i kebire, 65'inin kaside, 4'ünün şarkı, 3'ünün terci-i bent, 3'ünün gazel, 2'sinin tahmis ve 1'er olmak üzere ikisinin de murabba ve terkib-i bent nazım şekliyle kaleme alındığı görülmüştür. Yukarıda bahsi edilen ve alıntılanan “genellikle kaside nazım şekliyle yazılmışlardır.”, ifadesini “genellikle kıta ve kıta-i kebire nazım şekliyle yazılmışlardır.” şeklinde düzeltmek mümkündür. Kıta nazım şekliyle yazılan dâriyelerin toplam dâriye sayısına oranı % 87,6'dır.

Çalışmamız kapsamındaki verilere göre dâriyelerin ilk örnekleri kasideler şeklinde kaleme alınmıştır. 15. asır şairlerinden Şeyhî, Ahmed Paşa, Karamanlı Nizâmî, Tâcizâde Cafer Çelebi türe dair kasideler yazmışlardır. 16. asırda ise Taşlıcalı Yahyâ Beğ, Emrî, Cinânî, Mostarlı Ziyâî gibi şairlerin kasidelerine rastlanır. Terki-i bent (Necâtî Beğ), gazel (Leâlî) ve kıta (Cemalî, Ahmed Paşa) şeklindeki ilk dâriye örnekleri de 15. asırda yazılmıştır.

Osmanlı'da İstanbul'un fethinden sonra devletin ve ekonominin büyümesine paralel olarak artan imar faaliyetleri ve buna padişahların yanı sıra pek çok devlet adamının da dahil olması beraberinde memduh-meddah ilişkisi bağlamında binalarla ilgili şiirlerin artmasını sağlamıştır. Şairlerin devlet adamlarına yaklaşmak ve hamilerinin propagandasını yapmak üzere dâriye türüne yönelmeleri en çok kıta nazım şekliyle olmuştur. Önceleri kasideye teşbip konusu olan mimari, ebcet hesabıyla ayrıca hüner göstermeyi de amaçlayan ve yapıların imar tarihlerini kayıtlara düşmek isteyen şairlerce kıta nazım şekliyle daha çok kaleme alınmıştır. Türe dair en geniş örnekleri yazan şairlerden biri olan Nâbî gerek İstanbul gerekse Halep'te pek çok devlet adamıyla münasebeti olan biridir. Nâbî'nin söz konusu erkânın yaptırdıkları eserler için dâriye yazması ayrıca muamma ve lügaz gibi tarih düşürmede de hüner göstermesi dâriyelerin yaygınlaşma sebebine örnektir.

Dâriyelerin yazımında herhangi bir özel vezin tercih edilmemiş, şairler hemen hemen her bahirden vezinlerle şiirlerini yazmışlardır.

II. II. Dâriye Yazılan Yapılar

Dâriye türü kapsamında incelediğimiz divanlarda şairlerin, özellikle cami/mescit, çeşme/sebil/şadırvan, havuz, tekke, hane/ev, saray/köşk/kasır, hamam yapılar vesilesiyle şiir yazdıkları tespit edilmiştir. Bunlardan başka kütüphane, medrese, kervansaray, kale, mahkeme, imaret, mahfel gibi yapı veya unsurlarına; yenileşme süreçlerinden itibaren de baruthane, kışla, hendesehane, tabya, tophane ve dökümhane gibi yapılara dair şiirler yazdıkları tespit edilmiştir.

Bu yapılar şiirde vasfedilirken genellikle önemlerine ve yaptıran kişinin hayırlı hizmetlerine vurgu yapılır, binalar klasik Türk şiirinin tasvir anlayışı doğrultusunda kusursuzluk içerecek şekilde betimlenir. Binanın maddi ve manevi özelliklerine göre kelime seçimi yapıldığı, ilgili unsurları da dikkate alınarak övgülere yer verildiği görülür. Dâriyelerde bir mekânı tasvir etmek veya onun yapılışından duyulan memnuniyeti dile getirmek öne çıksa da şairin asıl amacı genellikle hüneriyle beraber talebini arz etmek, methiyelerine karşılık alabilmektir. Şairler, şiirlerini bitirirken devlet büyüğüne övgüler yağdırır. Memduhların hayırseverliği, adaleti, cömertliği, devlet adamlığı, karakteri ve yaptığı işlerin güzelliği övülür. Dolayısıyla kişi ve devlet adamı övgüsü paralelize edilerek tasvirler yapılır. Kimi zaman da Şeyh Gâlib örneğinde görüldüğü üzere şair, padişahın giriştiği tamir ve yenileme faaliyetlerini över, tarihi bağlamda bazı önemli belgesel bilgiler verir. Padişahın onarım faaliyetleriyle devleti yenilemesi ve “cedid”

düşüncesi dâriye türü içinde işlenir. Böylelikle tür çok amaçlı bir anlatıya malzeme edilir.

Dâriyeye konu binanın türüne uygun kelime tercihleriyle de söz sanatları icra edilir. Aynı zamanda şairler devlet adamlarına iyi dileklerde bulunur ve dua eder. Taşlıcalı Yahya Beğ, Kasım Paşa'nın Şat suyu üzerine yaptırdığı köprü için yazdığı dâriyesinde köprünün inşa edilmesinden ötürü su ile ilgili deyim kullanırken baninin alacağı sevabı su ile ilintiler:

“Âsafâ çün-ki dimür eyelügi eyle şuya şal

Seni bu köpri sevâbiyle mesâb itdi Hudâ” (Çavuşoğlu 2023: 105)

Vanlı Feyzî de Hasan Paşa'yı yaptırdığı çeşmeden ötürü överken hem suyla ilgili ifadelere hem yapılan işin hayır yönüne hem de memduha duaya yer verir. Şair, Hasan Paşa'yı susuzluktan kaynaklı harareti gidermek amacıyla halis bir çeşme yaptırdığı için över. Şaire göre sevap işlemeye su gibi vesile ve yüz aklığı olmadığından bunu en güzel amel olarak görür. Daha sonra memduha dua eder:

“Eyledün bir çeşme-i sâfi binâ

Kim ider def-i harâret teşneden

Su gibi olmaz sevâba âbrû

‘Add olinsa ahsen-i a mâlden

Hak te ‘âla hayrunı makbûl ide

Zât-ı pâkûn görmeye cevri ü mihen” (Öztürk ve Öntürk 2021: 224)

Şairler dâriyeleri yazarken binada olan bütün ince detayları ele alır. Mübalağalı betimlemelere ve benzetmelere yer verir. Süslemeler, işlemeler, nakışlar, kumaşlar, oymalar, kapılar, pencereler, kandiller, sütunlar, kemerler, mermerler varsa bahçenin peyzajı, çeşmesi, çeşmeden akan su gibi bütün detaylar konu edilir. Örneğin şair bir kubbeden bahsedecekse onun yüksekliği feleğin kubbesi ile eş değer tutulur. Çeşme anlatılacaksa akan suyun tadı övülür, su, cennette akan Kevser suyu olarak görülür veya âb-ı hayat olarak kabul edilir. Bir köşkün/sarayın/yalının aydınlatma malzemelerinden bahsedilecekse güneş ışığı gibi parladığı belirtilir. Mekândaki kandiller her zaman hoş ve ferah kokular yayar. Akkuş (2007: 57) bu durum hakkında şunları söylemektedir. “*Dâriyelerde sanat yapılarının mimarları, sarayların ışıl ışıl görüntüsü, su kıyısındaki güzel görüntülü yalılar, aydınlatma malzemeleri, binanın rengi, şadırvanı, fiskiyesi ve tavan aydınlatmaları övgü ve hayranlıkla tasvir edilir. Tâk-ı bülehd, beyti musanna, der, münakkaş perde, murassa cam, çini, sundurma, âvîzeler, ruhâm, mücellâ mermer, taş veya ahşap yapı, kasr-ı mu‘allâ, çeşme-i Kevser, Cennetülme‘vâ, âbâd, halkari vb. Pek çok estetik ve mimari terim, dâriye konulu metinlerde göz alıcı, hayranlık uyandıran tabloların oluşmasını sağlayan çok sayıdaki ifadelerden bazılarıdır.*”

Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan kasır için yazdığı kaside nazım şeklindeki dâriyede Akkuş'un tespitlerine dair örnekler mevcuttur. Kasidede sırayla sarayın tavanı, döşemesi, kapısı, eşiğı, mermeri, merdiveni, tuğlaları, kubbesi, sofası, şemsesi, kemeri, bahçesi, havuzu, şadırvanı, kandilleri, servileri, aynaları vs. mübalağalı benzetmelerle ve ayrıntılı tasvirlerle betimlenir (Tarlan 1996: 23-26).

II.II.I. Cami/Mescid: Camiyle ilgili dâriyelerde tasvir ve kurgusal bakımdan genellikle şu hususlar dikkat çeker: Camiler Allah'ın evidirler, beldeler camilerle bayındır olmakta, melekler bu mübarek mekânlara sürekli gelmekte ve böylece buralar nuraniyet yaymaktadır. Bu ilgiye binaen cami yaptırınların övgüsüne yer verilir. Camileri yaptırınlar Allah'a iman edip ondan karşılık bekleyen, dine hizmet eden, cömert, din hamisi, milletin imamı ve iyi kullardır.

Onlar hem halkın duasını hem de Hakk'ın rızasını kazanırlar. Cami yaptıranlar temiz ahlaklı, sağlam itikatlı ve pak yaradılışlıdır.

Daha sonra caminin manevi atmosferi paralelinde fiziki unsurları türlü benzetmelerle tasvir edilir. Camilerin pencerelerinden hidayet nuru girip iç mekânı aydınlatmaktadır. Kandilleri nur ile yanmaktadır. Caminin içine gayrimüslim bir kişi girse, caminin nurundan etkilenecek İslamiyet'i tercih etmek istemektedir. Camiye giren insanlar bir daha çıkmak istememektedir. Cami kompozisyonundaki mihrap, kubbe, minare, minber, nakış, hat ve renk gibi unsurlarıyla vasfedilmiştir. Camiler için kasr-ı dîn, mahall-i pâk, mabed-i İslam, cami-i pâk, ibâdethâne-i vâlâ, beyt-i mamûr gibi terkip ve kelimeler kullanılmıştır.

Taşlıcalı Yahyâ'nın Süleymaniye Cami'nin tamamlanması için yazdığı kaside nazım şeklindeki dâriyesi yukarıdaki anlatılan hususları içermektedir. Taşlıcalı Yahyâ şiirinin ilk beyitlerinde caminin manevi ikliminden, içindeki müminlerin hâllerinden bahseder. Daha sonra cami unsurlarını bazı benzetmelerle dinî terimler ve imanî durumlarla ilişkilendirip vasfeder:

*“Minârelerle bu câmi 'ki Kâ 'be-i cândur
Solaklar ile turur sanki âl-i 'Osmândur
Hemân bu câmi 'i dîvân-ı Hakka benzedürin
Mülâzimini anun cümle ehl-i îmândur
Güneş gibi başına âsümânı tâc itmiş
Kerâmet ile sanasın ki şeyh-i 'irfândur
(...)
Bu bâb-ı rahmete gel kim gelen tehî gitmez
Der-i niyâzına yüz sür ki derde dermândur
(...)
Sadâ-yı âyet-i Kur'ân safâ-yı cân-ı cihân
Gidâ-yı rûha salâh ehli anda mihmândur”* (Çavuşoğlu 2023: 29-30)

II. II. II. Çeşme/Şadırvan/Havuz: Çeşmelere dair yazılan dâriyelerde suyun mahiyeti öne çıkarılır. Temizlik dini olan İslam'da suyun manevi açıdan taşıdığı değere vurgu yapılır. Abdest-ibadet ve su ilişkisinden ötürü suyla ilgili mimari de kıymet kazanmıştır. Bu sebeple şairler çeşme yaptıranların muhitin su ihtiyacını karşılayacak olmalarından ötürü hem büyük bir hayır işlediklerini hem ahalinin duasını aldıklarını hem de cömert ve himaye sahibi olduklarını dile getirmişlerdir. Baninin ihsanı çeşmeden akan suya benzetilir. İslam dinindeki “sadaka-i cariye” kavramıyla akmak/akan anlamına gelen “cari” kelimeleri iham ve tevriye sanatlarıyla ilişkilendirilir.

Örneğin Nedîm cari kelimesini bu anlam çerçevesinde kullanır:

*“Muvaffak oldu çünkim böyle vâlâ hayr-ı câriye
Sezâdır kim du 'âsı cümleye vird-i zebân olsun”* (Macit 1997: 186)

Dâriyelerde çeşme/sebil gibi yapılar tasvir edilirken en çok; âb-ı hayât, bahş-ı cârî, çeşme-hay, âb-ı Hızır, dil-cû çeşme, âb-ı hayvan, çeşme-i pâk, zemzem, Kevser gibi kelime ve terkiplerin sıklıkla kullanıldığı görülür. Böylelikle bir yandan telmihlerle İslamî kaynaklara gönderme yapılır diğer yandan da şiirsel dille çeşmelerin sanatsal ve estetik tarafları öne çıkarılır. Farsçada “yön, taraf” anlamına gelen sû, çâr-sû, sû-be-sû gibi kelime ve terkiplerle Türkçe su kelimesini de çağrıştıracak şekilde iham sanatı da yapılır. Nedîm padişahın ihsanının bolluğunu suya benzeter ve devlet ricalinin İstanbul'un her yerini çeşmeler yaptırdığını belirtir:

*“Fîrâvân olmağ ile âb-ı lutf-ı şehriyârîden
Ricâl-i devlet etdi Üsküdârı sû-be-sû irvâ”* (Macit 2017: 154)

Çeşmeler, şadırvanlar ve havuzların çevresindeki işlemeli mermerler, üzerlerindeki farklı desenleriyle beraber cennet teşbihleriyle tasvir edilmiştir. Bu mimari eserlerin gösterişi devletin saygınlığı ve kudretli duruşu için de kıymetlidir. Çeşmelerin böyle süslü ve görkemli olmasının asıl sebeplerinden biri devletin gücünü simgelemesi, mimari tarz ile kendini göstermesidir (Hamadeh 2017: 160).

II.II.III. Ev (Hane): Taranan divanlarda evle ilgili elli dört örneğe rastlanmıştır. Ev tasvirleri saray/köşk tasvirleriyle paralellik arz eder. Şairler yeni evlerin bina edilmesinden ötürü duydukları memnuniyeti sahiplerini överek konu etmişlerdir. Amaç ev sahibini kutlamak ve arz-ı hünerden dolayı karşılık almaktır. Bu dâriyelerin büyük çoğunluğu kıta nazım şekliyle ve tarih düşürmek kastıyla yazılmışlardır. Daha çok kişiye mahsus yapılar olduklarından cami, medrese, çeşme gibi yapılara nispetle manevi ve sosyal yönlerine dair vurgular azdır. Evler için yazılan dâriyelerde dikkat çeken hususlardan biri de evlerin saraylar ve köşklere benzetilmesi, yine klasik Türk şiirinin klişe benzetme ve tasvir anlayışı doğrultusunda abartılı betimlemelerle resmedilmesidir. Evlerin vafında beyt-i nüzhet beyt-i ma‘mûr, cân-fezâ, cây-gâh, cây-ı meserret, dâr, beyt, hâne, ev, ferâh-cây, makam, safâ-gâh, şâh-nîşîn gibi kelime ve terkiplere daha sık yer verilir. Herhangi bir devlet adamının yaptırdığı ev hemen her zaman estetik, gösterişli, güzel ve hayran bırakan vasıftadır. Örneğin Cevrî, memduhun yaptırdığı evi vasfederken evi saraya ve sarayı da beyt-i ma‘mura teşbih eder sonra onun ferah veren yanını görüp anlayanların bu benzetmeyi abartılı bulmayacaklarını ifade eder:

*“Eger teşbih idersem bu sarâyı beyt-i ma‘mûra
Kemâl-i nüzhetin idrâk idenler itmez istib‘âd”* (Ayan 1981: 332)

Yine bu evler duvar, tavan, pencere, kapı, merdiven, perde ve diğer unsurları ve şiirsel dile yansıyacak süslemeleriyle beraber anlatılır. Evlere dair yazılan dâriyelerin ilginç örneklerinden biri Nâbî’ye aittir. Nâbî kendi evine tarih düşürmek suretiyle dâriye yazmıştır:

*“Rûz-ı itmâmında bu cûy-ı meserret-güsterin
Kim temâşâsı ferâmuş itdürür peymâneye
Kudsiyân tâk-ı sipihre yazdılar tarihîni
Sana mevlâ Nâbîyâ sa‘d eyleye bu hâneyi”* (Bilkan 1997: 231)

Evlerle ilgili yazılan dâriyeler içinde ikisi muhtevaları ve yazılış amaçları bakımından hayli farklılık gösterir. Bunlardan biri Cinânî’ye (Okuyuc 1994: 81) ve bir diğeri de Mostarlı Ziyâî’ye aittir (Gürgendereli 2017: 30). Bu iki ev de harabe, eski ve bakımsız olup evlerin vasfı mizahi bir dille anlatılmıştır. Şairlerin amacı bu vesileyle hamilerinden yardım temin etmektir.

II.II.IV. Hamam: Türk ve diğer doğu milletlerinde beden temizliği ihtiyacını karşılamak üzere yaptırılan mimari eserlerden biri olan hamamlar sosyal fonksiyonu olan yapılardır. Bu yönüyle şairler hamamlara dair dâriyelerde hamamın bu niteliğine dikkat çekip banisini övmüşlerdir. Hamam yaptıran veya tamir ettiren kişiler tıpkı cami ve çeşme bahsinde olduğu gibi hayırseverlikleri ve keremleriyle övülüp yüceltilmişlerdir. Övgülerde baniler hayrı temizlik ve imanı birleştirerek icra eden kişiler olarak görülmüştür. Bu dâriyelerde hamamlar yapı unsurlarından olan külhan, kubbe, kurna, mermer, musluk, camekan, kapı, pencere, fiskiye ve camın yanı sıra sıcak suları yönüyle vasfedilmiştir. Tasvir ve tavsifatta; hammâm-ı şevk-efzâ,

ferhûnda-hammâm, germ-âbe, germ-âbe-i pâk, râhat-encâm gibi rahatlık, paklık ve temizliğe dair kelime ve terkiplere yer verilmiştir.

Şairler hamam ve unsurlarından bahsederken bazen güzellerden veya sevgiliden de söz etmişlerdir. Hamam unsurları âşık ve sevgiliyle ilişkilendirilerek betimlenebilir. Aşağıdaki beyitte şair Cevrî, hamamın mimari özelliklerinden ötürü benzetme ve hüsn-i ta‘lil sanatı kullanarak hamam camekanındaki kapı ve pencerelerin varlığını gümüş bedenli güzellerin sinisini paramparça ettiği âşıkla ilişkilendirilmiştir:

“Câmekânında der ü revzen degül ‘âşık gibi
Sînesin sîmîn-bedenler şevkı kulmuş çâk çâk” (Ayan 1981: 329)

Teşbîp kısmında hamam ya da hamam sefasından bahsedilip de hamamın yapımı veya tamiriyle ilgisi olmayan hammamiyeler dâriye türünden addedilmez.

II.II.V. İmaret, Kervansaray, Köprü: Dâriye türüyle ilgili olmak üzere taradığımız divanlardan hareketle aşağıya çıkardığımız tabloda da görüleceği üzere “diğer” başlığı altında yer alan ve imaret, kervansaray, köprü, han, kale, mahkeme, tabya, dökümhaneden oluşan 65 dâriyenin önemli bir kısmı imaret, kervansaray, köprülerle ilgilidir. Her üçü de sosyal yönü olan, toplumu ve bilhassa ticaret dünyasını ilgilendiren bu yapılara dair yazılan dâriye örnekleri asırlar geçtikçe artmıştır. Bununla beraber bu yapıların divan şiirinde diğer yapılar kadar sık ele alınmadığı görülür. Bu dâriyelerde binaların tasviri ve tavsifi klasik şiirin klişe ifadeleri ve mübalağasıyla kaleme alınmış, banilerin halkın hizmetini görmekle Allah’ın rızasını kazandıkları vurgulanmış ve kendilerine dua yoluyla övgüler dizilmiştir. Bu üç yapı türü içinde köprülere yazılan dâriyelerin on beş ve on altıncı asırlarda daha fazla olduğu dikkat çekmiştir. Hasan Ziyâî Mostar köprüsünün yapılmasından duyduğu mutluluğu kıt‘a nazım şeklindeki şiiriyle dile getirmiştir. Bu dünyada benzersiz olarak gördüğü ve gökkuşağına benzettiği köprüyle ilgili ayrıntılı tasvire yer vermez:

“Kavs-i kuzahun ‘aynı bir köpri binâ itdi
Var mı bu cihân içre mânendi hey Allâhum
İbretle bakup didi târihini bir ‘ârif
İl geçdüğü köpriden biz de geçerüz şâhum” (Gürgendereli 2017: 231)

Köprü yapımıyla ilgili fazlasıyla vurgulanan hususlardan olan hayra ve yolcuya hizmet anlayışı Cinânî’nin bir dâriyesinde “sırat-ı müstakim” terkiibiyle hem dosdoğru bir iş ve hizmet hem de Sırat köprüsüne benzetilerek her iki anlamı verecek şekilde kullanılmıştır:

“İcâzet viridi çün ihsân idüp sultân-ı deryâ-dil
Bu cisri yapdı lutfından Sırât-ı Müstakîm-âsâ” (Okuyucu 1994: 422)

II.II.VI. Medrese: Taradığımız divanlarda medreselerle ilgili dâriye örneklerine 18. asırda rastlanır. Bunda on sekizinci asırda İstanbul merkezli olmak üzere baş gösteren imar faaliyetlerinin etkisi vardır. İslam tarihinde Hz. Muhammet’in hayatından itibaren türlü evsafta var olan medreseler, ilmî hayatın en önemli merkezlerindedir. Osmanlı devletinde ilki Orhan Gazi devrinde imar edilen medreselerin sayısı bilhassa İstanbul’un fethinden sonra artış göstermiş ve bütün imparatorluk coğrafyasında tesis edilmiştir. Buna rağmen medreselerin dâriyelerde az işlenmesi dikkat çekicidir.

Medreseler bahsinde yazılan dâriyelerde de tıpkı diğer dâriyelerde olduğu gibi memduh övgüsü öne çıkar. Şairler ilimle ilgili kelime, kavram, terim ve terkipleri kullanarak banileri överler. Memduhun devrinde ilmin revaç bulduğu, âlimlerin sevindiği, talebenin ilimde yol aldığı

gibi hususlara değinilir. Medreselerle ilgili olarak, buk‘ay ılm, buk‘a-yı müesses, buk‘a-yı nâzik, medrese-i âli gibi kelime ve terkipler sık kullanılır.

Medreselerin artması bilhassa ulema sınıfını sevindirmiştir. Ahmed Paşa‘nın yaptırdığı bir medreseye tarih düşen Hâzık, ilmin onun zamanında arttığını ve âlimlerin de mutlu olduğunu dile getirmiştir.

“Ulemâ kadri füzûn oldı zamânunda senûn

Oldılar her birisi şevk ile İbn-i Sinâ” (Güfta 1992: 164)

II.II.VII. Saray/Köşk/Kasır: Osmanlı klasik edebiyatında şiirin mimari estetikle vücut bulduğu, ihtişamın ve övgünün iç içe geçtiği türlerden olan dâriyelerde saray, köşk veya kasırlar geniş yer tutmuştur. Şairlerin memduhlarla beraber bir bakıma devletin gücünü, zenginliğini ve zarafetini övdükleri, böylelikle kendilerini de övücü olmak bakımından yüceltmeleri dikkat çeker. On beşinci asırdan itibaren örneklerine rastlanan, on sekizinci asırda III. Ahmed devrinde hayli revaç bulan köşk/kasır bina etme anlayışına paralel olarak dâriyelerde de artış gözlemlenmiştir. Bu yönüyle dâriyelerin sosyal hayat ve imar faaliyetleriyle beraber geliştiği, devrin hayatına ayna tuttuğu söylenebilir.

Halkın yaşadığı mekânlara ve yapılara kıyasla her zaman göz alıcı ve ihtişamlı bulunan saraylara veya köşklere dair tasvirlerde kusursuzluk vurgusu dikkat çeker. Şairler bu mekânları adeta cennetten bir köşk, ruhlara ve gönüllere ferahlık veren bir saray olarak tanıtmışlardır. Bu yapıların yükseklikleri, genişliği, kubbesi, pencere ve kapıları, bölmeleri, merdivenleri, süslemeleri, bahçeleri, aydınlatmaları, eşyaları, halı ve kumaşları gibi her bir unsur ve ayrıntısı şairlerce vafedilmiştir. Tasvirlerde bu mekânların ana hususiyetlerini vurgulamak üzere daha çok şu kelime ve tamlamalara yer verilir; binâ-yı muallâ, eyvân, kâh, kasr, kasr-ı âlem-âra, kasr-ı cennet, kasr-ı cihân-ârâ kasr-ı cihân-tâb, kasr-ı dil-keş, kasr-ı gülşen, kasr-ı rûh-pîrâ, kasr-ı vâlâ, kâşâne, kâşâne-i „âlî-şân, kâşâne-i şâhâne, köşk, sahil-serâ, saray, sahilsaray, serâ, seray, serây-ı dil-ârâ vs.

Dâriye türünün en az yazıldığı nazım şekillerinden biri olan şarkı (musammat) örneklerinden biri Nedim tarafından yazılmıştır. Bu şarkı aynı zamanda kudumiye türünün özelliklerini de içerir. Damat İbrahim Paşa tarafından Üsküdar‘da yaptırılan Şerefâbâd adlı köşkün vafedildiği ve padişahın da görmesi için davet edildiği bu musammat şarkıda klasik kusursuzluk vurgusu öne çıkar. Şair ilk bentte söz konusu köşkü güzelliği ve hoşluğu anlatılamayacak denli muhteşem ve süsü ve bezeği de anlatmakla anlaşılamayacak bir yapı olarak vafedip padişahı bu eşsiz mekânı görmeye davet eder:

“Vasf-ı hüsn-ü behceti bir vech ile sığmaz dile

Gel Şeref-âbâdı gör şevketlü hünkârım hele

Anlanılmaz hak bu kim ârâyîşi takrîr ile

Gel Şeref-âbâdı gör şevketlü hünkârım hele” (Macit 2017: 202)

II.II.VIII. Tekke, Türbe: Dâriyelere konu olan yapılardan biri de tekkelerdir. Taradığımız divanlarda on beşinci asırdan itibaren örneklerine rastlanmaktadır. On beş ve on altıncı asırlarda örneklerine az rastlansa da on yedi ve bilhassa on sekizinci asırdan itibaren şairlerin kalemine konu olmaları yaygınlaşmıştır. Bunda imar faaliyetlerinin artması kadar tarih düşürme merakı ve kıta yazmaya dönük teveccühün de etkisi vardır. Genellikle şehir merkezlerinin veya yoğun yerleşim alanlarının kıyısında veya uzağında inşa edilen tekkeler tasavvufî işlevleri sebebiyle manevi anlamda huzur mekânı olarak görülmüşlerdir. Dâriyelerde buraları yaptıran veya tamir ettirenler için duayla beraber övgülere yer verilmiştir. Bu vesileyle

baniler veya hamiler Allah dostlarının dostu, tekkelerin koruyucusu gibi nitelermelerle methedilmiştir. Şairler kendi yakınlıklarına paralel olarak vafsettikleri tekkeleri huzur ve cennet köşesi, sükûnet mekânı, zikir yeri olarak betimlemiştir.

Dâriyelerde tekkelerle ilgili betimlemelerde, dergâh, âlî-tekye, makâm-ı pâk, halvet-saray, hânkâh, makam-ı celvet, tekke, tekye, tekye-gâh, zâviye gibi kelime ve terkipler geniş yer tutar.

Tekkelerde tasavvuf ehli yaşadığı, daima ibadet ve zikirle meşgul olduğu için Allah'ın nuru bu mekânlarda fazladır. Şair Nevres, bu akpak mekânda her kim bazı ayetleri okursa o kişiye nurdan kandil ve hurilerin saçlarından da hoş kokular gelir der:

“Kasd-ı tebhîr itse kimse bu makâm-ı pâkde

Nûrdan micmer gelür gîsû-yı hûrîden şemîm” (Akkaya 1994: 373)

Cevrî de yüce mabet ve gönül açıcı bir mekân olarak vafsettiği tekkenin müminlerin kalplerine feyizler bahşettiğini dile getirmiştir:

“Muhasal ol mu'allâ ma'bed ü ol dil-küşâ tekye

Ki her biri kulûb-ı mü'minîne feyz-bahşadur” (Ayan 1981: 117)

Türbeler de bilhassa devlet adamlarının tamirata dair yardımlarından ötürü dâriyelere konu edilmiştir. Özellikle halk arasında meşhur olan ve veli ya da sahabelerin, daha az olmak üzere de bazı padişahların, hanedan-ı Osmanî mensuplarının ve devlet adamlarının türbelerinin inşası, onarılması, yenilenmesi veya süslenmesi gibi sebeplerle şairlerin bazen manevî hislerinin verdiği memnuniyetten bazen de memduhlara teşekkür sadedinde dâriyeler yazılmıştır. Eyyûb el-Ensârî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Ebu Zer Gifarî, Ebu Sâid el Hudrî, Zuhurî baba, Yûşa (a.s.) vs. türbeleri bunlar arasındadır. Şairlerin bilhassa mensubu oldukları tarikatların büyüklerinin kabir veya türbeleriyle ilgili dâriyeler yazdıkları dikkat çeker. Bu çerçevede bilhassa III. Selim devrinden itibaren Mevlevî şairlerce Mevlevî dergahları ve Mevlânâ türbesi hakkında dâriyeler yazıldığı görülür. Bunda padişahın Mevlevîlik muhibbi olmasının da etkisi vardır. Sâkîb Dede, *Târîh-i Tecdîd-i Kebbe-i Hadrâ-yı Türbe-i Münevvere-i Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sirruhu 'l-a'lâ* başlıklı ve kaside nazım şekliyle yazdığı -sonunda tarih düşürdüğü (h. 1110)- dâriyesinde Mevlevîhane'nin ve Mevlânâ'nın türbesinin yenilenip tamir edilmesinden duyulan memnuniyeti dile getirmiştir. Sâkîb Dede önce türbe ve kubbesini Mevlânâ'nın manevî şahsiyetinin yüceliği ekseninde vafsetmiş ve daha sonra ona hizmet eden padişahın bile devlet sahibi olduğunu dile getirmiştir. Şairin şiirinde devlet adamlarına methiye dikkat çekmez (Arı 2018: 195-196). Bu da dâriyenin her zaman talep ve methiye içermeyeceğine örnektir.

II.II.IX. Tophane, Baruthane, Kışla, Hendesehane, Kütüphane: Osmanlı Devletinde sistematiik yenileşme hareketleri ilkin III. Ahmed devrinde başlamıştır. Sonraları Lale Devri olarak da adlandırılan bu devirde imar faaliyetlerine hız verilmiş ve ordunun ihtiyaçları da gözetilmiştir. III. Selim devrinde iyice artan modernleşme faaliyetleri kurumsal nitelik kazanmaya başlamış ve II. Mahmut devrinde devletin ana politikalarından biri hâline gelmiştir. III. Selim, Nizam-ı Cedîd adlı orduyu kurarken II. Mahmut ise Yeniçeri Ocağını lağvetmiş ve yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adlı yeni ve modern bir ordu kurmuştur. Bu çerçevede ordu için gerekli olan yeni kışlalar, tophaneler, hendesehane ve baruthane inşa edilmiştir. Padişahların imar faaliyetlerini destekleyen şairler bu yapıların inşasından ötürü banilerini kutlamış ve övmüştür. Taradığımız divanlarda 15.-17. asırlarda sadece bir örneğine rastladığımız bu yapılarla ilgili dâriye örnekleri 18. ve 19. asırlarda hayli fazlalaşmış ve 42 şiire rastlanmıştır. III. Selim'in yeni bir ordu tesis etmek üzere kurduğu mühendishane, tophane, baruthane, kışla vb

yapılar şair ilgi ve dikkatine takılmış, methiye ve tebriknâme türleriyle iç içe geçen dâriyelere sıklıkla konu olmuştur. Bu durum II. Mahmut ve sonrasında da devam etmiştir.

Şeyh Gâlib Tophane'nin (dökümhanenin) III. Selim tarafından tamirinden ve buraya aynı zamanda ağalar için bir köşk yapılmasından ötürü yazdığı kıt'a-ı kebîresinde önce padişah ve sadrazamı metheder, sonra da Tophane'nin vasıflarını anlatır. Gâlib, Tophane'nin tamamen imar edilip yenilendiğini, asker ocağının şenlendiğini, tamirinin daha önceleri sürekli ertelenip eski takvim gibi adeta unutulduğunu, bu unutulmuşlukla içi kıskançlık ateşiyle yandıkça dostların âhının Zühal yıldızına eriştiğini, hâl böyle olunca şanlı padişahlar padişahının mükemmel şekilde tamirini emrettiğini ve bir anda bu coşkunluğa sebep olan hareketlenmenin denizi dahi coşturduğunu, söyleyerek tasvir ve tavsifatta bulunur:

*“Ocâğı rûşen oldu sâyesinde pîr-i gerdûnun
Felek toptan imâret buldu bak ez-cümle Tophâne”
“Fakat bu dökme hâne vaktine tehîr olunmuşdu
Konup mânende-i takvîm köhne tak-ı nisyâna”
“Derûnun âteş-i reşk-i emâsîl eyleyip sûzân
Erişdi hasret-i yârândan âhi evc-i keyvânâ”
“Mükemmel yapmaga emr eyledi şâhenşeh-i zî-şân
Bu cünbîş-i bâis-i cûş oldu derya-yı ummanâ” (Okçu 2021: 67)*

Dâriyelere konu olan kışlaların da modernleşme döneminde yaygınlaştığı veya şiire daha fazla konu olduğu görülür. Şeyh Gâlib III. Selim'i kendi adıyla anılacak kışlayı yaptırmasından ötürü tebrik eder. III. Selim devrinde yapılan bu kışla sonraları isyan sonucu yıkılmış, II. Mahmut ve Abdülmecid devirlerinde tekrar bina edilmiştir. Asker şairlerden biri olan Eşref Paşa bu kışlanın tamiri ve ihyası sebebiyle dört dâriye kaleme almış ve Abdülmecid'i tebrik etmiştir. Eşref Paşa bu dâriyelerde kışlanın tarihi ve banileri hakkında olup bitenleri de nakleder (Öztürk ve Öntürk 2023: 214-218).

Dâriyelerde konu edilen yapılardan kütüphane tasvirleri yapılırken sıklıkla; ahsen-i mesvâ, binâ-yı şamihü'l-erkân, beytül-kütüb-i âlî, bünyân-ı müferrih, dâr-ı kütüb, dâru'l-kütüb, kitab-hâne, kütüb-hâne vb. gibi terkip ve kelimelere yer verilmiştir.

Kütüphane banisi hayırseverlerin beklentisi ve endişesi farklı ilimlerin okunup öğrenilmesidir:

*“Niyyeti muttasıl âsâr-ı müberrâta karîn
Her dem endîşesi ihyâ-yı ulûm-ı şettâ” (Akkaya 1994: 371)*

Modernleşme devrinde kurulan yeni okullar arasında mühendishaneler de vardır. Bu okullar Tanzimat'tan önce ilkin III. Mustafa devrinde açılmış (1773) ve III. Selim devrinde Kara Mühendishanesi (Berr-i Hümayun) ihdas edilmiştir. Osmanlı ordusunun modernizasyonu için açılan hendesehane ya da mühendishane için Şeyh Gâlib III. Selim'i tebrik sadedinde bir kıt'a kaleme almıştır. Dâriyede dikkat çeken husus Öklid, Aristo, Eflatun gibi hesap bilir bilginlere gönderme yapılmasıdır.

*“Geçip tedkik-i Öklidîsi re'yi
Hikemde oldu Eflâtûn-ı alâ”
“Mühimât-ı umûr-ı ceng-i yekser
Aristo gibi tedbîr etdi hakkâ”*

“Edip ez-cümle ihyâ fenn-i harbi

Mühedishâne bünyâd etdi hâlâ (Okçu 2021: 97-98)

Osmanlı’da ilki XV. asırda kurulan ilk baruthaneden sonra (Kütükoğlu 1992: 96) bilhassa yenileşme sürecinde ve hususen III. Selim devrinde baruthane inşasına özel bir önem verilmiş, III. Selim bu baruthanenin yapımından ötürü şairlerin de yazacakları tarihlerle yapılan faaliyetin ölümsüzleşmesini istemiştir (İnce 2013: 104). Enderunlu Fâzıl ve Şeyh Gâlib gibi şairler baruthanenin yapımına tarih düşerek dâriye türünde şiirler yazmışlardır. Fâzıl, III. Selim’in her tarafta yeni eserler yaptıran cömert bir padişah olduğunu ve her bir unsuruyla sağlam bir baruthane yaptığını ifade etmiştir:

“Temelli her mahalli tarh idince bânî-i cûdı

Bu bârût-hânenin kıldı binâsın muhkemü’l-erkân” (Beyhan 2021: 747)

Keçecizade İzzet Molla da padişahın yepyeni bir çark icat ederek mihverlerini çelikten ve sağlam yaptığını, baruthaneyi felek gibi temellendirip adeta göksel bir esere çevirdi, der:

“Bir çarh-ı nev icâd edip mihverlerin pûlâd edip

Gerdûn gibi bünyâd edip oldu sipîr-i muhtasar” (Ceylan ve Yılmaz 2005: 231)

Tablo 2: Yüzyıllara Göre Dâriye Yazılan Mekanlar

Mekân Asır	Askeriye (kışla, tophane vs.)	Cami/ Mescit/ Mahfil	Çeşme/ Havuz/ Sebil	Diğer	Hamam	Hane	Kasr/ Yalı	Medrese	Saray	Tekke/ Türbe
15. asır	-	2	-	1	-	1	5	-	-	1
16. asır	1	4	3	5	1	2	4	-	-	1
17. Asır	-	9	25	9	7	19	39	-	8	9
18. asır	29	35	85	19	6	26	92	14	14	17
19. asır	13	21	33	25	-	6	24	-	5	20

II.III. Dâriyelerde Adı Geçen Sanatkârlar (Behzâd, Mânî, Sinimmâr): Dâriyelerde mimariyle ilgili olmak üzere adları en sık anılan üç kişi Behzâd, Sinimmâr ve Mânî’dir. Bunların dışında Öklid, Eflatun ve Aristo da bilgin kişilikleri sebebiyle az da olsa zikredilirler. Şairler mimari eserin banisini veya memduhunu bina yaptırmak suretiyle hayırsever, cömert, adil, mümin

gibi sıfatlarla yüceltirler. Binaların memduhun kudret ve himayetini yansıttığını belirtirler. Bu eserler tarihte ve divan şiirinde telmih unsuru olarak anılan ünlü mimar ve musavvirlerin sanatlarına eş veya daha üstün olarak vafedilirler. Şiirlerde anılan sanatçılardan biri Behzâd'dır. Divan şiirinde adı resim, nakış ve mimariyle beraber en çok anılan kişilerdendir. Türk veya İranlı olduğuna dair farklı rivayetler vardır. 1450 yılından sonra doğup yaşadığı çağın en büyük nakkaşı olduğu hususunda kaynaklar bilgi aktarır. İslam dünyasında güçlü yeteneğiyle tanınmıştır (Çağman 1992: 147). Ahmet Talat Onay'a göre Mânî'yle aynı kişi de olabilir (1996: 141). Mânî de meşhur ressamardan ve nakkaşlardandır. Çinli olduğu rivayet edilir. Maniheizm'in kurucusu Mânî olduğuna dair rivayetler vardır. *Erjeng* adlı resim/nakış kitabıyla ünlüdür. Ayrıca zaman içinde hem dini hem de sanatçı kişiliğinin kabul görmesinden ötürü kutsal kabul edilen kitaplar onun resimleriyle süslenmiştir (Pala 2015: 297). Dâriyelerde ismi zikredilen ve divan şiirinde telmih unsuru olarak anılan mimarlardan bir diğeri Sinimmâr'dır. Ünlü Havernâk Sarayı'nı yapmasıyla bilinir. Rivayete göre Numan İbn Münzir için yaptığı meşhur sarayı bitirdikten sonra benzerini yapamasın diye saray damından atılarak öldürülmüştür (Pala 2015: 406).

Bu üç sanatçının isimleri dâriyelerde sıklıkla geçer. Şairlerin dâriyelerde vafettikleri binaların süslemelerine Behzâd, Mânî veya Sinimmâr daima hayran kalır. Bezemeler o denli mükemmel ve kusursuzdur ki mezkûr mimarların hayatları boyunca böyle bir sanata imza atmaları mümkün değildir. Enderunlu Vâsîf, şiirinde binanın nakışları ve renkleri o denli benzersiz ve eşsizdir ki Behzâd bu sanatı görse kalemını siler, Mânî kusurunu fark eder ve *Erjeng*'e (nakış kitabına) yanlışlık hattı çizer:

“Görüp Behzâd resm-i nakş ü elvânın kalem silsin

Bilip Mânî kusûrın çeksin Erjeng'e hat-ı butlân” (Gürel 2000: 590)

Bu mimarlar ve nakkaşlarla ilgili olarak sıklıkla yapılan binayı kıskandıklarını ya da buraya hayran kaldıklarına dair ifadeler geçer. Hâzık da dâriyesinde övgüye değer bulduğu yapıyı seyredenlerin artık *Erjeng*'i unutacaklarını ve Behzâd ve Mani'yi kıskandıracığını dile getirirler:

“Seyr idenler dahi Erjeng'i getürmez yâda

Nakş Behzâd ile Mânî'ye hased-fermâdur” (Güfta 1992: 175)

Fıtnat Hanım Sahilhane kasrı için yazdığı dâriyesinde, “binanın bezeme ve nakışı o denli mükemmeldir ki Behzâd görse utanır, Öklid dahi şaşkınlık içinde kalırdı.”, der:

“Çekerdi şerm ü haclet nakşını seyr eylese Bihzâd

Göreydi resmin Oklîdîs olurdu vâlih ü şeydâ” (Çeçen,1996: 301-303)

Benzer şekilde şair Numan Mâhir, yazdığı dâriyede Mânî'nin renklerdeki hâlkârî nakışları görmesi halinde “burası hurilerin cennetten çıkma temsil makamıdır.” der, diye tavsifatında bulunur.

“Eger görseydi Mânî nakş-ı hal-kâr-ı rengînin

Behiştten çıkmadır dirdi temsilgâh-ı havrâdur” (Batğı 2012: 96)

Yine Numan Mahir, dâriyesinde Mânî'nin hayal gücü bakımından övülen yapının süslemeleri karşısında düşünce dairesinin kapanacağını beyan eder:

“Nakşını niçe tasavvur ide Mânî-i hayâl

Sedd olur dâ'ire-i fikrine şekl-i evhâm” (Batğı 2012: 101)

Sonuç

Dâriye türünün ilk örnekleri klasik Türk şiirinin teşekkül aşamasında yazılmıştır. Osmanlı devletin büyümesiyle artan imar faaliyetlerine paralel olarak türün örnekleri artmış, ve asırlar geçtikçe dâriyeler sayıca daha fazla yazılmıştır. Bilhassa on sekizinci asırda Lale Devri'nden itibaren dikkat çeken mimarîdeki estetik zenginliğin şiirde görülmesi, mahallîleşme akımına şairlerin meyiletmesi ve bu sebeple çevreye ilginin şiirle buluşması sonucunda dönemin görsel kültürü şiir dilinde karşılık bulmuştur. Dâriyeler başlangıçta daha çok kaside ve gazel şeklinde yazılırken zamanla daha ziyade kıt'a olarak kaleme alınmıştır. Böylece tür biçim bakımından hayli çeşitlilik kazanmıştır. Dâriyeler, Türk mimarisinin estetik yönünün şiir zemininde ifade bulmasına imkân vermiş, devrin kültürel ve bayındırlık faaliyetleriyle yapıların inşa veya tamir tarihlerinin ebcet hesabıyla aktarılmasından ötürü tarihî belge niteliği taşımıştır.

Bu çalışmada dâriye türü hakkında daha önceden nakledilen “kaside nazım şekliyle yazılmıştır”, “örneklerine az rastlanan bir türdür”, “ev veya kasır/saray hakkında yazılmıştır” gibi ifadelerin doğruluğunun eksik olduğu tespit edilmiştir. Dâriyelerin bilhassa kıt'a/kıt'a-ı kebire şeklinde yazıldığı, kaside sayısının sadece yüzde on civarında olduğu, yine ev ve saray/kasır/köşkten başka ve daha fazla sayıda medrese, mektep, tekke, han, kervansaray, kışla, cami, köprü, türbe, çeşme/şadırvan, tophane, tabya, kale, mahkeme gibi yapılar için yazıldığı saptanmıştır.

Dâriyeler daha ziyade hâmi/patron merkezli yazılan türlerdendir. Şairler methiye tarzında, tebrik ve teşekkür kastıyla yapıların inşa veya tamirinden duyulan memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Şairlerin bu münasebetle hamileri/banileri övdükleri, yapılan eserlerin fiziksel ve manevi yönlerini tasvir ve tavsife koydukları en sonda da dua ettikleri görülür. Bununla beraber gerçekten memduh beklentisi olmaksızın, sırf heyecan, hayranlık veya memnuniyet duygularıyla ve az sayıda da padişah emriyle yazılanlarına rastlanmıştır. Yine bazı şairlerin kendi evleri için şiirler yazdığı da vakidir. Tür bu yönleriyle sadece mimari eserlerin değil, Osmanlı'nın inanç ve sanat anlayışının, estetik hassasiyetle iktidar ilişki ve algısının yansıması olmuştur.

Yapılan bu çalışmanın ortaya çıkan sonuçlarından bir diğeri de edebî türlere dair daha geniş ve kapsamlı çalışmaların yapılmasının gerekli olduğunun tespitidir. Herhangi bir türe dair çok fazla eser ve metin incelenmedikçe ayrıntılarla ilgili kesin tespitler yapmak hayli güçtür.

Kaynakça

- Aça, Mehmet vd. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kriter Yayınları.
- Akkaya, Hüseyin (1994). *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Akkuş, Metin (2007). *Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Arı, Ahmet (2018). *Sakıb Dede Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59860,sakib-dede-divanipdf.pdf?0>
- Ayan, Hüseyin (1981). *Cevrî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Aydemir, E; Çalışkan Aydemir, N. (2021). “Divan Şairlerinin Gözünden Ayasofya”, *Ayasofya-ı Kebir Cami-i Şerifi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara: DİB Yayınları.
- Batği, Özlem (2017). *Numân Mâhir Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/>. (Erişim Tarihi 26.03.2021)
- Beyhan, Esra (2021). *Enderunlu Fâzıl Divanı*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Bilkan, Ali Fuat (1997). *Nâbi Dîvânı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Canım, Rıdvan (2011). *Dîvân Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çalka, Mehmet Sait (2021). *Fethin Rüyası-Osmanlı Şiirinde-Ayasofya*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmet (2023). *Taşlıcalı Yahya Bey Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/118586,taslicali-yahya-bey-divanipdf.pdf?0>
- Çeçen, Halil (1996). *Fitnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Malatya: İnönü Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Ceylan, Ömür; Yılmaz, Ozan (2005). *Hazâna Sürgün Bahâr, Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkar*, İstanbul: Kitap Sarayı Yayınları.
- Çağman, Filiz (1992). “Bihzâd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C. VI, 147- 149.
- Devellioğlu, Ferit (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Güfta, Hüseyin (1992). *Hazık Mehmed Efendi'nin Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gürel, Raşan (2000). *Enderunlu Vâsıf Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Gürgendereli, Müberra (2017). *Mostarlı Hasan Ziyai Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/>. (Erişim Tarihi 02.10.2021).
- Hamadeh, Shirine (2017). *Şehr-i Sefa 18. Yüzyılda İstanbul*. İstanbul. İletişim Yayınları.
- İnce, Yunus (2013). *Osmanlı Barut Üretim Teknolojisinde Modernleşme: Azadlı Baruthanesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- İsen, Mustafa ve diğerleri (2012). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı* (ed. Mustafa İsen), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köse Ünal, Hasretnur (2022). *Divan Şiirinde Dâriye*, Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurnaz, Cemal (1993). “Dâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C.VIII, 482- 483.
- Macit, Muhsin (2017). *Nedim Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/>. (Erişim Tarihi 07.04.2021).
- Macit, M ve Soldan, Uğur (2008). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Okçu, Naci (2021). *Şeyh Galip Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/>. (Erişim Tarihi 08.05.2021)
- Okuyucu, Cihan (1994). *Cinânî Hayatı, Eserleri, Divânının Tenkidli Metni*, Ankara: TDK Yayınlar.
- Onay. Ahmet Talat (1996). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Öztürk, Murat ve Öntürk, Tolga (2023). *Bursalı Eşref Divanı Pak Divan-ı Eşref-i Şu'ârâ*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öztürk, M ve Öntürk, T (2021). *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzî Divançesi*, Van: Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Pala, İskender (2015). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Extended Abstract

Dâriye is the general term for poems written in classical Turkish poetry about the construction or repair of architectural structures. Within this framework, dâriyes were written to describe structures such as mosques, tekkes, tombs, palaces/mansions/pavilions, bridges, caravanserais, inns, fountains/ablution fountains, barracks, fortifications, castles, artillery depots, and gunpowder factories, and to express satisfaction with their construction. The lack of comprehensive research on the genre, the absence of sufficient information about it in books on classical Turkish literature concerning genres and forms, and the repetition and incompleteness of information conveyed in other sources are the reasons for this study. Other objectives include introducing the formal and content characteristics of dâriye and revealing details about the production process of the genre.

In classical Turkish poetry, it is not easy to clearly distinguish many genres from one another. The complete identification of genres and the delineation of their boundaries is only possible through comprehensive studies on the subject. The problem cannot be solved unless divans and even other rhymed and unrhymed works are examined thoroughly for each genre separately. In this regard, the information in the sources concerning dâriye, which repeats one another and remains superficial in its conclusions, needs to be reviewed and updated. This study aims to reveal the changes and developments that the genre has undergone over the centuries in the world of divan poetry, to determine, at least partially, its framework and its relationship with other genres, and to solve the problem.

The study employed document scanning, text identification, and analysis methods. For this purpose, the divans of sixty poets who lived from the fifteenth century to the late nineteenth century were scanned, and the findings were examined. Ten poets from each century were examined, and twenty divans from the eighteenth century were reviewed due to the increased interest in architecture as a result of the increase in construction activities, the beginning of modernization efforts, and the trend of localization, which led poets to turn their attention to their surroundings. Poems written in the dâriye genre in the divans were examined in terms of poet-patron, poetry-architecture, poetry-aesthetics, formal characteristics, depiction, and building details. The results obtained were explained with the help of several examples of couplets.

Previous studies on the dâriye genre generally indicate that it was written in the kaside form and conveyed details of structures such as houses, palaces, and pavilions. This study found that this information is incomplete. Although the earliest examples of dâriye were generally written in the kaside and, to a lesser extent, gazel forms, it was found that over time they were also written in other forms, primarily the kıt'a. It is noteworthy that the dâriye genre was most often written in the kıt'a-i kebire form. It is seen that the genre reflects the relationship between poetry and power due to the poets' relationships with statesmen. The number of texts written by poets for structures such as houses, palaces, and pavilions is quite limited among all dâriye poems. Parallel to changes in architectural needs, the characteristics and types of buildings constructed or repaired have changed, and the trends of the periods have also been influential in the popularity or lack of interest in poetic genres.

When writing odes, poets have included exaggerated descriptions in line with the classical understanding of description. Descriptions of various structures contain perfection. This is also to highlight the greatness of the praised statesman and the state. For the work to be worthy of praise, it must contain perfection. This perception of perfection is necessary to praise the patron and to reveal the relationship between poetry, aesthetics, and power. While paying attention to their choice of words in line with the quality and function of the architectural work they describe, poets also pray for and praise the creator of the work within this framework. The perfection in these works is also conveyed by referring to famous historical figures in architecture and embroidery art. It is emphasized that famous artists such as Sinimmar, Mani, Behzad, and Euclid were amazed by the perfection of the works, sometimes even envying these structures and their architects.

It has been determined that poets wrote poetry inspired by structures such as mosques/mosques, fountains/sebil/fountains, pools, tekkes, houses/homes, palaces/mansions/palaces, and bathhouses. In

addition to these, it has been determined that they wrote poems about structures or elements such as libraries, madrasas, caravanserais, castles, courts, imarets, and mahfils; and, since the renewal processes, about structures such as gunpowder factories, barracks, engineering schools, forts, artillery factories, and foundries.

Dâriye began to appear from the formation stage of classical Turkish poetry, developed in parallel with the increasing construction activities as the state grew, and examples were written in greater numbers over the centuries. Particularly in the eighteenth century, starting with the Tulip Era, the aesthetic richness that attracted attention was reflected in poetry. Poets gravitated towards the trend of localization, and as a result, their interest in their surroundings found expression in poetry, reflecting the visual culture of the period in poetic language. The genre allowed the aesthetic aspect of Turkish architecture to be expressed in poetry and, due to the transmission of the construction or repair dates of buildings through the abjad calculation in line with the cultural and urban development activities of the period, it has become a historical document.

Dâriye poems reflected not only architectural works but also the Ottoman understanding of faith and art, aesthetic sensitivity, and the relationship and perception of power.

Another result of this study is the determination that broader and more comprehensive studies on literary genres are necessary. It is quite difficult to make definitive statements about details without examining a large number of works and texts on any given genre. This study has served this purpose.